

ВІДГУК

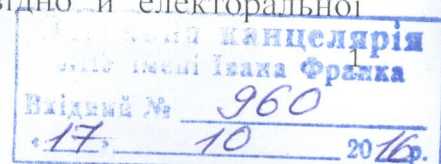
офіційного опонента на дисертацію Чубасєвського Віталія Івановича
«Електоральний процес як чинник легітимації політичної влади в
Україні», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата політичних
наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Актуальність питань, що розглядаються у дисертації, не викликає сумнівів. Легітимність політичної влади є однією з ключових проблем суспільно-політичного життя, оскільки від рівня підтримки існуючої влади населенням залежить не лише доля конкретних носіїв владних повноважень, а й майбутнє країни. Високий рівень громадської довіри дозволяє владі зосередитися на вирішенні нагальних завдань, що постали перед суспільством і, навпаки, брак її підтримки ставить під загрозу існування режиму. Визначальним у цьому контексті є електоральний процес, коли легітимність органів публічної влади забезпечується їх підтримкою та визнанням громадянами під час виборів.

Автором чітко визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету і завдання. Аргументація наукової новизни заперечень не викликає. Дослідження побудоване логічно, збережена послідовність викладу матеріалу, не порушено зв'язок між його структурними частинами. Високий ступінь наукової обґрунтованості результатів дослідження забезпечено використанням сукупності загальнонаукових та спеціальних методів.

Заслуговує на увагу теза автора про існування міцного зв'язку легітимності політичної влади і демократії в її сучасних вимірах (с. 23). Проте, як справедливо зауважує дисертант, набуття владою легітимності може здійснюватиметься і поза демократичних принципів виборчого права, як це відбувається в авторитарних і тоталітарних суспільствах (с. 25).

Свідчення важливості проблеми легітимації влади в ході виборів – виділення її сучасними вітчизняними дослідниками як окремого виду легітимності – електоральної легітимності, а відповідно й електоральної



легітимації. Здобувач визначає її як унормовану систему взаємозв'язків суб'єктів суспільно-політичних відносин спрямовану на забезпечення легітимності органів публічної влади їх підтримкою та визнанням під час виборів (с. 26).

Специфіка процесу електоральної легітимації політичної влади полягає у тому, що останній не збігається хронологічно із законодавчо закріпленими термінами виборчого процесу, оскільки легітимація суб'єктів виборчого процесу (партій і кандидатів) розпочинається до початку офіційного оголошення виборів та закінчується складанням присяги (новообраними депутатами, президентом тощо), акт якого також відбувається за межами виборчого процесу.

Структура нормативно-правового забезпечення політичної легітимації влади включає складну систему юридичних норм, правил, процедур і традицій, які сукупно гарантують належний рівень її суспільної підтримки усередині держави та за її межами. Усе це потребує відповідної інституціоналізації й формалізується у конституції, нормативно-правових актах, що регламентують порядок формування та діяльності вищих органів влади, у законах про вибори, про політичні партії, їх програмах і статутах, передвиборчих програмах кандидатів в депутати, судових позовах та ін.

Аналіз нормативно-правової бази легітимації політичної влади під час виборів Президента України й українського парламенту дозволив здобувачеві зробити обґрунтовані висновки та узагальнення, які засвідчують її специфіку та особливості. Зокрема автор стверджує, що законодавство про вибори засвідчує наявність тенденції до якісного оновлення електоральної участі громадян, зміни пріоритетів у пошуку існуючою владою нових джерел легітимації. Йдеться про розширення кола офіційних спостерігачів, допуск до участі у виборчому процесі представників громадських організацій та ініціатив, розширення міжнародного співробітництва у сфері правового забезпечення виборів й ін. (с. 70, 92)

Дослідження інституційної структури легітимації політичної влади в Україні, зокрема типів виборчої системи, дозволило дисертантові зробити обґрунтовані висновки про те, що й чинна змішана/паралельна і, попередня пропорційна системи з «закритими» списками, себе повністю дискредитували. На переконання здобувача, найбільш адекватною сучасним умовам і такою, що сприятиме легітимації політичній влади, є запровадження в Україні пропорційної виборчої системи з відкритими списками (с. 75).

Неодмінним учасником процесу формування владних інститутів в демократичних країнах є політичні партії. Найбільш глибоке значення цих добровільних об'єднань громадян полягає у тому, що вони призводять до створення нових еліт. Авторіві за допомогою даних соціологічних досліджень, моніторинрів суспільної думки вдалося показати реальний стан розвитку партійної системи, відношення до партій українських громадян. На його переконання, нездатність «старих» політичних партій представляти інтереси громадян України підтвердили і дострокові парламентські вибори 2014 р., коли перші чотири позиції зайняли нові партії, які виникли напередодні виборів (с. 80).

Важливим у методологічному плані є з'ясування сутності технологій політичної легітимації влади, які широко використовуються у виборчому процесі. Автор акцентує увагу на п'яти типах виборчих технологій: конституційно-правових, організаційно-політичних, інформаційно-комунікативних, психолого-іміджмейкерських і соціологічних (с. 96–104). На справедливе зауваження дисертанта, головний напрям зазначених технологій – їх віртуалізація і символічна регуляція, зміст яких залежить від особливостей легітимаційних періодів функціонування політичної влади в Україні. Сучасний етап легітимації політичної влади в Україні, який розпочався разом із поваленням режиму Януковича, засвідчує відтворення нею попередніх технологій імітації демократичних реформ (с. 110).

Щодо «брудних» електоральних технологій, то найбільш ефективними з них залишаються маніпуляції з виборчим законодавством, використанням

адміністративного ресурсу, підкуп виборців грошима, послугами тощо, а також фальшування зі списками й голосами виборців. Водночас намітилася стійка тенденція переходу від «брудних» маніпулятивних технологій до технологій маркетингового типу, адресних комунікацій з електоратом (с. 195).

Певний інтерес викликає здійснений в дисертації аналіз форм електоральної участі громадян під час реалізації яких відбувається легітимація політичної влади. Йдеться не лише про участь громадян у голосуванні, а й збирання підписів на підтримку кандидатів, участь у зборах виборців, висуванні кандидатів, роботі окружних та дільничних виборчих комісій та ін. (с. 127–140).

Аналіз електоральних преференцій виборців дозволив авторові зробити висновки про те, що на характер електоральних переваг громадян суттєвий вплив здійснює наявність в Україні соціокультурних та політичних розмежувань. Перші визначаються у термінах соціальних установок та моделей поведінки, соціокультурних ідентичностей громадян і розглядаються як такі, що відображають традиційний поділ соціальної стратифікації. Другі – визначаються зазвичай в термінах політичних установок і моделей поведінки (с. 148).

В дисертації аргументовано доведено, що на зміни в електоральній географії країни відчутний вплив здійснили низка чинників, серед яких головними є падіння привабливості ідеологічних вподобань та маніпулятивне використання чинника регіональної ідентифікації виборців, спрямованих на протиставлення електорату окремих регіонів країни. В електоральних симпатіях виборців намітилась стійка тенденція прихильності до центристських політичних партій при одночасному падінні довіри до відверто ідеологічних партій лівого та правого спрямування (с. 166).

Легітимаційний потенціал виборних органів політичної влади значною мірою підсилюють позитивні відгуки про хід виборів з боку вітчизняних та міжнародних спостерігачів, відповідно тому у дисертації їх діяльності

відведено відповідний розділ. Як зазначено в дисертації, правлячі політичні сили в Україні набагато більшого значення надавали здобуттю та збереженню міжнародної підтримки влади (в очах суб'єктів світового співтовариства), ніж забезпеченню її внутрішньої легітимності (у сприйнятті українського суспільства). З одного боку, це підштовхувало їх до створення та розвитку демократичних інституцій, а з іншого – вони або усіяко знижували значущість цих демократичних інституцій та вихолощували їх демократичний зміст, або намагалися повністю підпорядкувати їх собі, зробити слухняними інструментами у збереженні, укріпленні та реалізації своєї влади (с. 171). Загалом здобувачеві вдалося показати правові засади, умови та специфіку діяльності вітчизняних і міжнародних спостерігачів, їх принципові зауваження та застереження.

Попри безумовну значимість наукових пошуків дисертанта, окремі положення його наукового доробку потребують додаткового обґрунтування або уточнення:

- 1) потребує додаткового пояснення висновок, зроблений автором на с. 38 щодо «згортання класичних ідеологій, які виконали свою історичну місію». В даному випадку не зрозуміло чи мова йде про «відмирання» всіх основних ідеологій (лібералізму, консерватизму, націоналізму тощо), чи ідеологій певного формату відносно якого використано поняття «класичні». В останньому випадку слід припустити, що формат основних ідеологій певного історичного періоду втратив функціональну дієвість, натомість певна модифікація продовжує працювати;
- 2) визначення автором сутності легітимізації могло бути більш повним у випадку розгляду феномену делегітимізації, а також концептуального визначення якісних та кількісних меж чесності та прозорості виборів. Це зумовлює іманентне питання про поріг допустимих порушень під час виборів після яких влада стає легітимною, або втрачає легітимність.

- У цьому контексті особливого значення набув випадок другого туру президентських виборів 2004 р.;
- 3) у параграфі 4.2 «Структура електоральних переваг громадян на президентських та парламентських виборах 1991–2014 рр. в Україні» під час характеристики зміни виборчої підтримки слід було використати індекс Педерсена, який відображає електоральну волатильність;
 - 4) дещо скомплікованою виглядає констатація автором, що «...чинником легітимізації партії (блоку) виступає кількісний склад партій та форумів, на яких проводилось висування кандидатів у президенти» (с.48). Здебільшого поняття легітимізація використовується щодо влади і держави, коректність використання у випадку партій і блоків слід додатково аргументувати. Сумнівним виглядає і твердження, що чинником легітимізації виступає кількісний склад партій та форумів. Скоріше за все йдеться про підстави законності визнання кандидата на посаду президента.

Водночас висловлені зауваження не зменшують позитивного враження від роботи.

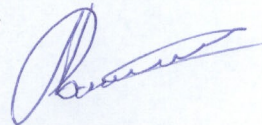
Висновки дисертації, яка є самостійною завершеною науковою працею, цілком відповідають її завданням, вони є обґрунтованими і базуються на викладеному матеріалі роботи.

Основні положення дисертації висвітлено у належній кількості фахових публікацій, апробовано на чисельних наукових форумах. Текст автореферату повністю відповідає змісту дисертації.

Дисертаційна робота та автореферат В. І. Чубаєвського «Електоральний процес як чинник легітимації політичної влади в Україні» виконані на належному науковому рівні, відповідають вимогам МОН України та пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013

року № 567 (зі змінами), які висуваються до кандидатських дисертацій та відповідає паспорту обраної спеціальності, а їх автор Віталій Іванович Чубаєвський заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент, доктор політичних наук,
професор кафедри політології
Львівського національного університету
імені Івана Франка



А. С. Романюк

*Копія проф. А.С. Романюка
засвідчую*

Учений секретар

